

מסד המנוח והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושש

ויקרא (תשכ"ז)

פרק ב'
מנוח מנחה

א. שאלה כללית:

כל המנחות עשור (או כמה עשרות) ולא פחות מעשור.

מפרשים רבים מוצאים מעט למדח זו על פי המסופר בשמות ט"ז!

1. מצא מה מעט למדח זו?

2. יש אומרים שעל פי מדה זו אפשר להבין גם מעט המנחות בכלל. מהו?

ב. ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו...

ויקרא רבה ג' (א) ר' יצחק פתח (קהלת ד' ו') "טוב מלא כף נחת ממלא חפניים עמל ורעות רוח". טוב מי ששונה שני סדרים ורגיל ממי ששונה הלכות ואיבד רגיל אלא "ורעות רוח" - רעותיה (= רצונו) מתקרי בר הילכן (= שיתקרא: בר הלכות)... טוב מי שיש לו עשרה זהובים ונושא ונותן ומתפרנס בחן, ממי שהולך ולוה ברבית; במתלא אמרין (= פתגם אומר) דיוזיף ברביתא מאבד דילה ודלא דילה (= הלוה ברבית מאבד שלו ושאינו שלו) אלא "ורעות רוח" - רעותה דמתקרה פרגמטוטא (= אלא רצונו שיתקרא סוחר).

טוב מי שהולך ופועל ועושה צדקה משלו, ממי שהולך וגוזל וחוסס ונותן צדקה משל אחרים, במתלא אמרין: "גיפא בחזורין ומפלגא לבישיא (= נאפת בתפוחים ומחלקת לחולים), אלא "רעות רוח" - רעותה דמתקרי: בר מצותא. ...

ד"א: "טוב מלא כף נחת" - זה קומץ מנחה נדבה של עני, "ממלא חפניים עמל" - זו קטרת סמים דקה של צבור (ויקרא ט"ז י"ב). אמר הקב"ה: חביב עלי קמץ מנחה נדבה של עני ממלא חפניים קטרת סמים דקה של צבור, שזו מעונה כפרה (נוסח אחר: שזו באת כפרה) וזו אינה מעונה כפרה.

רש"י ד"ה ונפש כי תקריב: לא נאמר בפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה. מי דרכו להתנדב מנחה? עני! אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב בפשו (תנחומא).

1. הסבר את דברי המדרש המסומנים בקו.
2. מה הרעיון המשותף לכל הדוגמאות המובאות במדרש?
3. האם הרעיון בדברי תנחומא המובאים ברש"י ובדברי ויקרא רבה אחד הוא אם לא?

ג. י"ד ואם תקריב מנחת בכורים לה' אביב קלוי באש גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך.

ספרא קמ"ט: "ואם תקריב מנחת בכורים לה'": זו מנחת העומר (ויקרא ע' כ"ג ט' י"ב) סניין היא באה? מן השעורים. או יכול מן החטים? אמר ר' אליעזר נאמר כאן "אביב" ונאמר "אביב" במצרים - מה "אביב" אמור במצרים שעורים, אף כאן שעורים.

רשב"ם ד"ה ואם תקריב: לכשתקריב מנחת העומר.

ראב"ע ד"ה ואם תקריב מנחת בכורים: רבים אומרים שמלת "אם" חיוב, ולפי דעתי כי אין צורך, כי החיוב הוא ראשית בכורים (= ראשית הפרות שבכרו תחילה) ולא הבכורים (= ולא הבאת מנחה מן הבכורים). והרוצה להביא מנחה מבכורים נדבה - יביא.

שד"ל ד"ה מנחת בכורים: לפי הפשט הוא של יחיד הבא בנדבה ואיננה של צבור. ומלת "אם" כמשמעה.

1. מה ההבדל בין שתי הדעות הנאמרות בזה?
2. מה סמוכין אפשר למצוא בכתובים לדעת רבותינו בספרא?
3. מה הקשי שרצה הרשב"ם ליישב?
4. נפתלי הירץ ויזל (הבאור) מתקיף את פרושן של ראב"ע: אבל דרך זה עקלקלות, בסדר המקראות, שאם במנחת נדבה מדבר, למח נלחנה באחרונה? ...

הסבר, כיצד אפשר למצוא הוכחה לדעת הספרא ממקומה

של פרשתנו בתוך כל פרק המנחות?

5. הסבר את דברי הספרא "מה אביב אמור במצרים שעורים"?
6. הנוכל להוכיח שמנחת בכורים היא שעורים מלבד בדרך של גזרה שוח?

חצור: מיכאל פרלמן

שאלות במעמקי המקרא

ויקרא א ג' אם-עלה קרבנו מן-הבקר זכר תמים יקריבנו
אל-פתח אהל מועד יקריב אתו לרצונו לפני-ה'
א ד' וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו

ערכין כא א: משנה: חייבי עולות ושלמים מסשכנין אותן אע"פ שאין מתכפר לו עד שיתרצה
שנ' לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

גמרא: ת"ר "יקריב אותו" מלמד שכופין אותו יכול בעל כורחו ת"ל לרצונו הא כיצד כופין
אותו עד שיאמר רוצה אני (וכן רש"י בפירושו לפסוקנו ע"פ ת"כ). אמר שמואל עולה
צריכה דעת שנאמר לרצונו מאי קמ"ל תנינא אע"פ שאין מתכפר לו עד שיתרצה שנ'
לרצונו לא צריכא דפריש ליה חבירה (רש"י: שהיה זה חייב עולה ובא חברו והפרישה
משלו לכפרתו של זה וקאמר שמואל דבעינן שידוע את המתכפר) מהו דתימא כי בעינן
דעת מדידה אבל מדחבירה לא קמ"ל זימנין דלא ניהא ליה דליכפר במידי דלא זידיה.
רש"י לפני ה' וסמך אין סמיכה בבמה (ת"כ).

רשב"ם: ד"ה לרצונו אם זכר תמים יקריבנו ולפתח אהל מועד אז יתחיל לו לרצונו, אבל בחולת
ובעל מום כתיב "הירצך או הישא פניך" (מלאכי א ח') וכן "לא ארצה מידכם"
(שם א י).

ר"צ הופמן: "לרצונו" = שהמקריב יפוק רצון ממנו. כך פתרגם גם אונקלוס "לרעוא ליה".
(להלן מביא דעת חז"ל מ"כ "כופין אותו" ... ומעיד: יוצא מכאן, כפי הנראה,
שחכמינו הפסוק "לרצונו" במובן הסובייקטיבי, כלומר לרצון המקריב. ברם, הביאור
הזה אינו עולה בד בבד עם הפשט הפשוט, ראשיתו: היה צריך ליתב "ברצונו", ואילו
הלם"ד מורה על התכלית, היינו: יביאנו כדי שפיק רצון ממנו. שנית: "רצונו"
משמש אצל הקרבנות להפיק רצון מה' כגון ויקרא כב כ"כ לא לרצון יהיה לכס".
(השווה עוד את הבטויים "ונרצה לו", "לא ירצה"). ואף חכמינו משתמשים במלת "רצון"
במובן "הפסק רצון" ... הרי קרוב לוודאי, כי גם תו"כ לא התנגדה לפשט הפשוט, אלא
רק הסיקה מתוך הפסוק "לרצונו יקריבנו" את הדיון, כי רק ברצונו אפשר להביאו, שהרי
קרבן שפניאים אותו שלא ברצונו אינו יכול להפיק לו רצון.

אפשר היה לחשוב כי המלות "לפני ה'" מוסבות אל "לרצונו" (השווה שמות כח לח
"לרצון להם לפני ה'". אולם, מכיון שהבטוי "לרצון לפני ה'" אינו מצוי אצל
הקרבנות, על כן מתקבל על הדעת יותר כי "לפני ה'" הוא באור משלים ל"אל-פתח
אהל מועד" (השווה ד ד' "אל-פתח אהל מועד לפני ה'"). אולם מפני מה נפרד הוא
בדי לחסיף את "לפני ה'" אל הפסוק שלאחריו ולציון על ידי כך, כי המצוה שבאה
בו קיימת רק "לפני ה'" (במקדש העיקרי).

רא"ם ואם תאמר כיוון שעל ידי כפייה הוא אומר רוצה אני אין זה לרצונו אלא בעל
כורחו? כבר השיב -

חזקוני: בתלכות גרושין פרק ב' הלכה כ' ... אין אוטרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק
לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה, כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן, אבל
מי שהקטן יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה והוכה עד שעשה דבר שהייב לעשותו
או עד שנחרק מדבר האסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס את עצמו בדעתו
חרפה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא
לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שהקפו, וכיון שהוכה עד שתש
יצרו ואמר "רוצה אני" כבר גרש לרצונו.

העמק דבר: להפיק רצון מלפניו ית' זהו עיקר הפשט בזה הלשון בכל מקום, דוק ותשכחו.
רעיון להלן כב יט, כג יא.

מלבי"ם: ... איך העתיקו מלות "לפני ה'" ממקומם אל הפסוק השני בגד בעל הטעמים
ונגד הפשט? דאם כן יעשה-עמנדי הלשון יתרושפו.

ועיון עוד: בנדר רוצנווייג, *an den Eingang des Tells der Gegenwart nahe er a, zu seiner Abgrenzung, vor JAH*
... ab Ausdruck seines Lebens vor 5'4. חירש :

- 1) במה דעת החלמוד אינה סתוישבת עם פיסוק הטעמים?
- 2) איך מפרש ר"צ הופמן "לרצונו" ואיזה פירוש הוא דוחה?
- 3) א. במה אפשר היה - לדבריו - להסתייע בשמות כח לח לפירוש פסוקנו?
ב. האם פירוש זה היה סתוישבת עם פיסוק הטעמים?
ג. מדוע מתנגד הופמן לפירוש זה?
- 4) מלבי"ם: א. מהי תסיחתו על חז"ל - רש"י? (ראה את סוף דבריו האחרונים
של הופמן)

ב. הסבר את דבריו המסומנים בקו.

- 5) מה מקשה הרא"ם ואיך משיב חזקוני?
- 6) הסבר את דברי רשב"ם.